

ARCHEOLOGIE EN FARO (versie 3-2-2022)

CREATIEF MET SPELREGELS ONDERZOEK, BESCHERMING EN BEHEER			VOOR, DOOR en MET de SAMENLEVING		LEEROMGEVING
Meedoen aan Malta (verkennd en gravend onderzoek)	Burgerexpertise (onderzoek)	Eigenaarschap en zeggenschap (bescherming en beheer)	Publieksbereik en educatie (VOOR)	Burgerinitiatieven, Vraaggestuurde archeologie / Gemeenschapsarcheologie (DOOR EN MET)	Lerend vermogen <i>NB: Opleidingen is ook een zelfstandig thema binnen de Uitvoeringsagenda</i>
<p>Malta (voor)onderzoek vindt plaats in de nabijheid van mensen. De archeologie levert bronnen voor het verhaal van de plek waar zij wonen. En het gaat om een activiteit met een spannend element (ontdekken). In dat opzicht liggen er kansen voor betrokkenheid vanuit verschillende lagen in de bevolking en dus een breder publieksbereik.</p> <p>De Malta-praktijk wordt echter bepaald door een wetenschappelijke invalshoek en de opdracht tot snel en kostenefficiënt onderzoek. Er is weinig ruimte voor publieksgerichte activiteiten¹. Inwoners zijn daardoor slechts beperkt betrokken in de Malta-praktijk.</p> <p>Ook vrijwilligers in de archeologie ervaren, sinds de opkomst van de commerciële archeologie, dat zij meer op afstand zijn komen te staan van het “gravend” onderzoek, terwijl zij een belangrijke verbindingfunctie (kunnen) vervullen met de lokale en regionale samenleving.</p>	<p>In de opbouw van nieuwe kennis kan de ‘geest van Faro’ tot uitdrukking komen in de samenwerking tussen betaalde archeologen, vrijwilligers, andere burgerexperts en bewoners/passanten. Dat gaat verder dan helpende handjes, het gaat om erkenning van de kennis en kunde in de samenleving.</p>	<p>Het Verdrag van Faro spreekt over het recht op erfgoed. Burgers willen zelf kunnen bepalen wat zij als voor hen zelf relevant en dus hún erfgoed zien en hoe daarmee om te gaan.</p> <p>Dit vraagt om een herbezinning op de huidige waarderings- en selectiemethodiek.</p> <p>De Omgevingswet schrijft voor dat inwoners betrokken worden bij het proces van omgevingsvisies, -plannen en –vergunningen. Dat biedt kansen voor een lokale en regionale visie op archeologie vanuit de samenleving. Het biedt ook ruimte voor nieuwe verbondenheid van inwoners met hun leefomgeving (met een rol voor archeologie).</p> <p>Uit monitoronderzoek naar de actuele staat van archeologische rijksmonumenten blijkt dat het beheer van archeologisch waardevolle terreinen meer aandacht behoeft. In de praktijk wordt geëxperimenteerd met beheer door vrijwilligers.</p>	<p>Toegankelijkheid van erfgoed is een belangrijk punt in het Verdrag van Faro en dat van Valletta. Artikel 9 van Valletta heeft in Nederland geen beleidsuitwerking gekregen. De 20+ lokale ArcheoHotspots bijvoorbeeld zijn nog steeds afhankelijk van fondsen, een gastheer en vrijwilligers (de centrale ondersteuning is inmiddels wel gezekerd voor de komende 6 jaar).</p> <p>Het publieksbereik² beperkt zich tot een hoger opgeleid (vaak mannelijk) publiek en schoolkinderen (t/m 12 jaar). Nauwelijks bereikt worden jongeren in de leeftijd van 12 tot 34 jaar, mensen met een niet-westerse migratie-achtergrond en lager opgeleide volwassenen. Vooral mensen die al bekend zijn met archeologie blijven terugkomen, terwijl het archeologisch erfgoed weinig nieuwe groepen bereikt.</p> <p>Bij musea zijn inclusiviteit en co-creatie opkomende begrippen.</p> <p>In de leefomgeving liggen kansen om educatieve activiteiten, reconstructies en bezoekerscentra te realiseren in samenwerking met andere actoren/belangen. Archeologie kan daarbij als middel worden ingezet voor vraagstukken in andere sectoren.</p>	<p>Het Verdrag van Faro vindt het belangrijk dat burgers zich actief kunnen inzetten voor hún erfgoed. Ook in de archeologie zijn op lokaal en regionaal niveau, of rond een thema groepen mensen actief. In Nederland kennen we archeologische werkgemeenschappen, heemkundekringen en burgerinitiatieven als DOMunder. Burgerinitiatieven richten zich vaak op het verbeelden of reconstrueren van archeologie, educatieve activiteiten en beheer.</p> <p>Er is in Nederland nauwelijks ondersteuning beschikbaar voor deze gemeenschappen, terwijl zij wel aan strikte regels moeten voldoen bijvoorbeeld t.a.v. vondstverwerking. Er is behoefte aan warm contact en structurele ondersteuning in de zin van kennis en vaardigheden en financiering.³</p>	<p>Faro is een praktijk die van onderop vorm krijgt. De vorming van een Faro-praktijk in aanvulling op en naast de Malta-praktijk vraagt om ‘schoolvorming’.</p> <p>Praktijkervaringen moeten gedeeld worden en landen in het onderwijs aan huidige en toekomstige professionals in de vorm van specifieke kennis en vaardigheden. Ook is behoefte aan onderzoek naar en visievorming t.a.v. de maatschappelijke meerwaarde van burgerparticipatie in de archeologie.⁴</p>

¹ Graven naar verbetering. Evaluatie van het nieuwe kwaliteitssysteem archeologie (2020) R. Knoop c.s.

² Inventarisatie publieksbereik archeologie in Nederland (2021) R. Goudriaan c.s.

³ Over lokalisme, liefdewerk en lonkend perspectief. Verkenning naar participatie en burgerinitiatief in de Nederlandse archeologie (2021) H. van Londen c.s.

⁴ Over lokalisme, liefdewerk en lonkend perspectief. Verkenning naar participatie en burgerinitiatief in de Nederlandse archeologie (2021) H. van Londen c.s.

Ambitie	Ambitie	Ambitie	Ambitie	Ambitie	Ambitie
De principes van Malta en Faro binnen de Malta-praktijk meer met elkaar verknopen door bij verkennend en gravend onderzoek ruimte te creëren voor publieksgerichte activiteiten/participatie .	T.a.v. wetenschappelijk onderzoek de samenwerking bevorderen tussen deskundigen in de beroepsarcheologie en in de samenleving.	Het mogelijk maken en bevorderen van lokale betrokkenheid (van inspraak tot initiatiefrecht, van meedoen tot meebepalen) bij visievorming op de omgang met archeologie en bij de waardering en selectie van archeologisch waardevolle terreinen.	<ul style="list-style-type: none"> - Structurele voorzieningen voor publieksbereik en educatie. - Informatievoorziening en educatie realiseren in co-creatie met andere actoren/belangen. 	Structurele ondersteuning van gemeenschappen en burgerinitiatieven.	<p>Het Faro-denken een structureel onderdeel maken in het onderwijsprogramma.</p> <p>De Faro-praktijk van een fundament voorzien.</p>
Aandachtspunten	Aandachtspunten	Aandachtspunten	Aandachtspunten	Aandachtspunten	Aandachtspunten
<ul style="list-style-type: none"> - De "hoe?" vraag is nog onvoldoende beantwoord: praktijkvoorbeelden en kennisdeling nodig; - Structurele (financiële) ondersteuning om vrijwilligers in de archeologie in te zetten om inwoners te betrekken; - Financiering is niet geregeld: Wie betaalt de rekening voor de extra inspanning die archeologische bedrijven moeten leveren om inwoners te betrekken bij het onderzoek; - Participatie kan in Malta-archeologie op gespannen voet staan met de belangen van de verstoorder (tijd = geld); - Burgerparticipatie/publieksbereik zijn niet altijd of overal relevant. Maar vooral op betekenisvolle plekken en als er tot de verbeelding sprekende vondsten worden verwacht; - Pas op met uitspraken over identiteit en thuis voelen, het gaat vooral om verbondenheid met een plek. 	<ul style="list-style-type: none"> - Niet alleen participeren in onderzoek dat vanuit de beroepsarcheologie wordt ingezet, maar ook samen nadenken over welk soort onderzoek relevant is. 	<ul style="list-style-type: none"> - Inwoners zijn zich nog nauwelijks bewust van of weten nog niet goed hoe zij invloed kunnen uitoefenen op omgevingsvisies en –plannen; - Betekenisvolle (échte) participatie bij opstellen omgevingsvisies en –plannen is nog geen gemeengoed bij gemeenten; - Erfgoed in den brede is nog geen thema bij opstellen; participatienota's - Er is nog weinig ervaring met beheer van vindplaatsen door vrijwilligers; - Criteria voor waardering, zoals belevingswaarde en herinneringswaarde, verdienen kritische reflectie, verdieping, uitwerking en toepassing. 	<ul style="list-style-type: none"> - Publieksbereik kent beperkt bereik, maar er is weinig kennis over doelgroepen die niet worden bereikt; - Archeologie is slechts een kleine aanvullende kwaliteit in de leefomgeving. Sluit aan bij andere ontwikkelingen en zoek naar een gezamenlijk belang; - Benader archeologie niet als aparte discipline, maar in samenhang met andere disciplines in de leefomgeving. 	<ul style="list-style-type: none"> - Projectsubsidies zijn geen structurele oplossing en sluiten niet aan bij een doorlopende behoefte. 	<ul style="list-style-type: none"> - Het ontbreekt aan een visie op de maatschappelijke meerwaarde van archeologie; - Leren van ontwikkelingen in andere landen zoals Engeland en Zweden⁵.
Denkrichtingen	Denkrichtingen	Denkrichtingen	Denkrichtingen	Denkrichtingen	Denkrichtingen
<ul style="list-style-type: none"> - Structurele ondersteuning vrijwilligers in de archeologie als verbinder met inwoners; - Het opstellen van Lokale Onderzoeksagenda's door professionals en inwoners samen en deze gebruiken bij opstellen Programma van Eisen; - Als bevoegd gezag in Programma van Eisen verplicht stellen dat lokale vragen worden meegenomen in het onderzoek; - Als bevoegd gezag burgerparticipatie en/of publieksactiviteiten verplicht stellen in Programma van Eisen; 	<ul style="list-style-type: none"> - Het opstellen van Lokale Onderzoeksagenda's door professionals samen met inwoners; - Wat is er mogelijk in het kader van de Nationale Onderzoeksagenda?; - Onderzoeksbudgetten beschikbaar stellen voor onderzoeksvoorstellen van vrijwilligers/initiatieven in de samenleving of participatieve onderzoeksvoorstellen; 	<ul style="list-style-type: none"> - Aansluiting zoeken bij landschapsbeheer door vrijwilligers, maatschappelijke stages e.d; - Vrijwilligersorganisaties als AWN steunen in hun streven om bewoners de weg te wijzen in de Omgevingswet; - Aanwijzingsprogramma's RCE en lokale omgevingsvisies en -plannen participatiever insteken. 	<ul style="list-style-type: none"> - Meer onderzoek en pilots bereik nieuwe doelgroepen - Samenleving betrekken bij beheer UNESCO-erfgoed sites. 	<ul style="list-style-type: none"> - Aanbod organiseren van field schools in samenwerking met opleidingen (begeleiding van lokale initiatieven en gelijktijdig praktijkschool participatie voor studenten) 	<ul style="list-style-type: none"> - Aanbod organiseren van field schools in samenwerking met opleidingen (begeleiding van lokale initiatieven en gelijktijdig praktijkschool participatie voor studenten); - Meer stages waarin samenwerking met burgers centraal staat; - Aanbieden van vakken van andere opleidingen gericht op communicatie en participatie.

⁵ *Brave new worlds. Dutch archaeology in search of inspiration abroad* (2022) R. Knoop c.s.

- Vanuit archeologische bedrijven naast het verplichte Malta-onderzoek additionele activiteiten offeren gericht op burgerparticipatie/ publieksactiviteiten (bonus in gunning).	- Onderzoek initiëren vanuit vragen en posities van burgers/gemeenschappen; - Stimuleren co-auteurschap voor (wetenschappelijke) publicaties; - Burgers betrekken bij wetenschappelijk onderzoek. -				
Praktijkvoorbeelden	Praktijkvoorbeelden	Praktijkvoorbeelden	Praktijkvoorbeelden	Praktijkvoorbeelden	Praktijkvoorbeelden
- Onderzoek nieuwbouwwijk Waterwijk in Grootebroek - Onderzoek dorps huis Westeremden - Onderzoek borgterrein Sauwerd	- Erfgoed Gezocht - PAN - 13 provinciën - Helmond in 100 stukskes - Zwammerdamschepen, Museumpark Archeon	- Cursus Omgevingswet van Heemschut en AWN - Project vrijwilligersbeheer grafheuvels door Landschap Erfgoed Utrecht - Park Matilo / Wijkvisie - Leiden	- Doggerland, RMO - ArcheoHotspots - NIGRVM PVLLVM, Zwammerdam	- CARE-gemeenschap en Summer school Brabant - DOMunder	
Agendapunten Uitvoeringsagenda	Agendapunten Uitvoeringsagenda	Agendapunten Uitvoeringsagenda	Agendapunten Uitvoeringsagenda	Agendapunten Uitvoeringsagenda	Agendapunten
-	-	-	-	-	-
Mogelijke initiatieven uitvoering	Mogelijke initiatieven uitvoering	Mogelijke initiatieven uitvoering	Mogelijke initiatieven uitvoering	Mogelijke initiatieven uitvoering	Mogelijke initiatieven
-	-	-	-	-	-